

Kirja-arvio

Mari Kristiina Simola

Tunnetta tulkitsemassa – tunteella

Marianne Liljeström & Susanna Paasonen (toim.) (2010). *Working with Affect in Feminist Readings. Disturbing differences*. London & New York: Routledge, 197 s.

► *Working with Affect in Feminist Readings* on Marianne Liljeströmin ja Susanna Paasonen toimittama, kolmentoista kirjoittajan teksteistä koostuva artikkelikokoelma. Teoksen lähtökohta on feministisessä tutkimusperinteessä, sukupuolen ja seksuaalisuuden tarkastelussa ja erityisesti feministisen tiedon tuottamisen problematiikassa. Kirjoittajat tarkastelevat affektia sekä ontologisena käsitteenä että metodologisena ulottuvuutena – pohtien affekteja ja affektiivisuutta niin sosiaalisen elämän ja ihmisen käyttäytymisen olennaisena osana kuin tutkimuskohteina. Samalla hahmotellaan myös tapoja tehdä tutkijan oman affektiivisuuden huomioivaa tutkimusta.

Mikä on "affect"?

Teos osallistuu viimeisen kymmenen vuoden aikana kehkeytyneeseen affekteja koskevaan keskusteluun kieltäytyen kuitenkin määrittelemästä yhtä jaettua käsitystä siitä, mitä affektit oikeastaan ovat. Tutkijasta tai tutkimussuuntauksesta riippuen käsitteitä *emotion*, *feeling* ja *affect* käytetään päällekkäin. Vielä hankalampaa on suomenkielisten käännösten etsiminen, sillä meillä kaikki edellä mainitut pelkistyvät usein sanaan tunne.

Artikkelissaan *An affective turn? Reimagining the subject of feminist theory* Anu Koivunen sijoittaa ja paikantaa affekteja koskevaa teoreettista tutkimusta ja keskustelua niin historiallisesti kuin nykykeskustelunkin näkökulmista. Virkistävää on, ettei Koivunen pyri luomaan teemasta ristiriidatonta kuvaa, vaan

esittelee affektin sekä poststrukturalistisille, sosiaaliseen konstruktionismiin pohjautuville teorioille vastakkaisena että niihin lomittavana. Koivunen avaa problematiikkaa eri käsitteiden käytön takana ja luo kattavan kuvan eri tieteenalojen ja näkökulmien kiinnostuksesta affekteiksi kutsuttuun ilmiöön.

Artikkelikokoelmassa affekti ja affektiivisuus määrittävät kirjoittajasta riippuen hie-man erilaisiksi. Artikkelissa *Creating disturbance: Feminism, happiness and affective differences* affekti on Sara Ahmedille jotakin, joka "tarttuu" tiettyihin ihmisryhmiin tai objekteihin, esiintyy ihmisten välisissä suhteissa ja jakaa ihmisiä kategorioihin. Elizabeth Grosz tarkastelee tekstissään *Differences disturbing identity: Deleuze and Feminism* affektia energiana, joka erontekojen kautta järjestäytyy jatkuvasti uudelleen. Tulkitseen Groszin näkökulman tavallaan tarkentavan Ahmedin varsin sosiologista näkemystä affekteista ja niiden dynamiikasta.

Johanna Ahosen artikkelissa *Nomadic bodies, transformative spaces: Affective encounters with Indian spirituality* affekti ymmärretään energiaksi ja ihmisruumis nähdään jatkuvasti muuttuvaksi, energiaa varastoivaksi ja suhteessa muihin ihmisiin ja tilaan eri tavoin virittyväksi. Ahonen ottaa tarkasteltavakseen intialaisen käsityksen feminiinisestä, kosmisesta voimasta, *shaktista*, kaikkialla läsnäolevasta luovasta energiasta. Pidän Ahosen näkökulmaa erittäin tervetulleena keskustelun-avauksena feministisen tutkimuksen kentällä, jolle olen usein kaivannut feminiinisyyden

itessään arvokkaaksi nostavaa keskustelua. Ahosen puheenvuoro avaa myös mahdollisuuden ymmärtää henkisiä tai spirituaalisia kokemuksia uudella tavalla, ammentaen resursseja itämaisesta ajattelusta ja ylittäen länsimaisen ajattelun vastakkainasetteluja. Anu Laukanen puolestaan vie affektiivisen tarkastelun ruumiilliseen ja kokemukselliseen artikkelisanaan *Hips dont't lie? Affective and kinaesthetic dance ethnography*. Laukkaselle affekti on ”kinesteettistä empatiaa”, ruumiillistunutta tietoa ja kokemusta, fyysinen tunne yhteenkuulumisesta ja -kuulumattomuudesta.

Jenny Sundénin tekstissä *A sense of play: Affect, emotion and embodiment in World of Warcraft* huomio on kokemuksellisuudessa, ei-kielellisissä reaktioissa ja toiminnassa sekä näiden suhteessa ajatteluun ja henkilökohtaisesti koettuihin tuntemuksiin. Susanna Paasonen, Katariina Kyrölä ja Leena-Maija Rossin artikkeleissa affekti näyttäytyy samalla tavoin ruumiillisena, ei-kielellisenä tai kontrolloimattomana voimana, joka syntyy vuorovaikutuksessa (tarkastelluissa esimerkeissä erityisesti suhteessa mediaan tai tekstiin) ja ilmenee muun muassa tunnereaktioina tulkitsijassa. Elina Valovirta, Lynne Pearce ja Marianne Liljeström sen sijaan tarkastelevat artikkeleissaan affektia perinteisemmän tutkimustiedon näkökulmasta.

Merkityksellistäminen affektiivisena prosessina

Kuten Liljeström ja Paasonen johdannossa toteavat, teoksen fokus on lukemisen käytännöissä ja niissä monimutkaisissa, pitkälti vielä tuntemattomissa tavoissa, joilla affektiivisuus on mukana niin tutkijan työn konteksteissa, prosesseissa kuin aineistoissakin. Keskeinen kysymys on tekstin, tulkinnan ja affektiivisuuden suhde: kuinka tutkia ”tunnetta” tai affektia, kuinka tulla tietoiseksi omien ei-kielellisten ja ruumiillisten reaktioiden väistämättömistä vaikutuksista tulkintaan, ja miten käyttää näitä reaktioita hyödyksi tutkimuksen

tekemisessä. Kyse ei siis ole pelkästään affektin tutkimisesta, vaan myös affektiivisuuden kautta tapahtuvasta tutkimuksesta. Teos pyrkii onnistuneesti saamaan lukijansa kyseenalaistamaan ja pohtimaan affektiivisuuden haastetta niin tutkijan toimijuudelle, etiikalle kuin tutkimuksen luotettavuudelle. Samalla hahmottuvat ne tiedon muodot, joita affektiivinen metodologia ja ontologia tuottavat.

”Lukemista” ei nähdä yksisuuntaisena, vaan keskustelevana vuorovaikutuksena tekstin tai muun aineiston kanssa. Lukeminen hahmotetaan suhteellisenä: merkityksellistämisen prosessissa huomioidaan keskeisinä näissä suhteissa ja lukijassa tapahtuvat affektiiviset, ”tunneperäiset” ja keholliset prosessit. Esimerkiksi Elina Valovirta havainnollistaa tekstissään *Ethics of empathy and reading in Shani Mootoo's Cereus Blooms at Night* niin kertomuksen mahdollisuutta määrittellä lukijaansa kuin sitä, miten yksilö pyrkii rakentamaan identiteettiään suhteessa kertomukseen ja kuinka tunne (tässä tapauksessa empatia) kietoutuu tähän vuorovaikutteiseen prosessiin. Valovirta peräänkuuluttaakin kirjoittajilta tietoisuutta ”oletetusta” lukijasta sekä siitä, miten tämä oletus mahdollisesti vaikuttaa lukijaan.

Artikkelissa *Beyond redemption? Mobilizing affect in feminist reading* Lynne Pearce jatkaa niin kirjoittajan kuin tulkitsijan valintojen ja vastuun pohdintaa. Pearce pohtii niin poliittisen kannanoton kuin tulkitsevan tutkijan kirjoittamiseen liittyviä, politisoivia ja politisoituneita valintoja erityisesti tilanteissa, jossa kirjoitettava tarina kertoo alitetussa asemassa olevista. Pearce tarkastelee myös usein idealisoidun julkisen tarinan – esimerkiksi poliittisen maahanmuuttajapuheen – suhdetta arkitodellisuuteen. Käsitusten ja käyttäytymisen ristiriitaisuuteen ja jännitteisyyteen tartutaan myös Katariina Kyrölään tekstissä *Affective viewing, body image incongruity and Fat Actress*. Artikkelissa nostetaan esille ristiriita kulttuuristen hoikkuusodotusten, ”tosiasiallisen” lihavuuden ja yksi-

lön omien käsitysten välillä. Kyrölän teksti ankkuroi *body image* -käsitteen kautta käsitykset niin materiaaliseen ruumiiseen kuin sitä ympäröivään sosiaaliseen tilaan.

Elizabeth Grosz määrittelee artikkelissaan *Differences disturbing identity. Deleuze and feminism* eron (*difference*) jatkuvaksi, teoissa ilmeneväksi sekä ajassa ja paikassa tapahtuvaksi tulemiseksi. Samalla Grosz irtisanoutuu rakenteista pysyvinä tai edes olevina, korostaen, miten ”rakenne” on sellaisenaan vain keino-tekoinen käsitteellistys ja kokoelma toimintoja. Itselleni Groszin artikkeli on paitsi lupaus muutoksen mahdollisuudesta ja väistämättömyydestä, myös velvoite omien erontekojen ja valintojen tiedostavaan reflektointiin. Myös Marianne Liljeströmin teksti *Crossing the east-west divide, Feminist affective dialogues*, on havainnollistava esimerkki siitä, miten lukijan positio ja tunteet vaikuttavat tulkintaan sekä siitä, miten nämä vaikutukset, valinnat ja olemassa olevat ristiriitaisuudet voidaan kirjoittaa mukaan tieteelliseen tekstiin.

Kokemus aineistona ja aineistossa

Useammassa kirjan artikkelissa kirjoittajat käyttävät aineistoja, jotka ovat jollakin tavalla liikuttaneet heitä lukijana ja kokijana. Tunne-reaktio nousee itsensä oikeuttavana aineiston valinnan menetelmänä keskeiseksi ja pohdinta keskittyy kirjoittajan ja kokijan omiin merkityksellistämisen prosesseihin, linkittäen analyysiä tätä kautta ”laajempiin” yhteiskunnallisiin ja yhteisöllisiin tilanteisiin, aikaan ja paikkaan.

Leena-Maija Rossi kertoo valikoineensa kiinnostavia, ärsyttäviä ja yllättäviä kohtauksia aineistoksi sosiaaliluokan ja sukupuolen representaatioita televisiosarjassa käsittelevään artikkelinsa *Daughters of privilege: Class, sexuality, affect and the Gilmore Girls*. Kutkuttavuudessaan herkullinen on myös Susanna Paasonen artikkeli *Disturbing, fleshy texts*, jossa Paasonen erittelee omia kokemuksiaan jäädessään toistuvasti pohtimaan pornografista

kuvaava peniksestä ja tennistossusta. Artikkelin on monitulkintainen ja tekee erilaiset tulkintamahdollisuudet myös näkyviksi. Nähdäkseni Paasonen artikkeli tiivistää koko artikkelikoelman ytimen: kokoelma on omakohtainen, mielen ja ruumiin, materiaalisuuden ja merkityksellistämisen vuorovaikutusta havainnollistava, sekä ei-tekstuaalisen esimerkin käsitteilyn läpinäkyvyydessä vahvan metodologinen ja analyttinen.

Working with Affect in Feminist Readings yhdistää metodologian (muun muassa etnografia, haastattelut, lähiluku ja diskurssianalyysi) affektiiviseen tarkasteluun. Affektiivinen metodologia kuvataan kirjassa tutkijan oman kokemuksen, merkityksenannon ja tunnereaktioiden tulkinnan ja reflektiivisen analysoinnin kautta, ottaen huomioon myös tiedon tuottamisen prosessin. Ruumiillisuus, oma kokemus ja tunne toimivat myös kokonaisvaltaisesti tutkimusprosesissa. Tämä näkyy esimerkiksi Anu Laukkasen kuvauksessa tanssietnografiasta sekä Jenny Sundénin interaktiivisen verkkopelaamisen analyysissä. Kyse ei olekaan enää (pelkästään) tutkijan position näkyväksi tekemisestä esimerkiksi suhteessa tutkimuksen tulosten luotettavuuden arviointiin: tutkimusprosessi kokonaisvaltaisuudessaan on tässä suhteessa kiinnostava.

Affektiivisen puheenvuoron hankaluudet

Melissa Gregg peräänkuuluttaa artikkelissaan *Working with affect in the corporate university* akateemisen työn tarkastelua affektiivisena, symboleita ja suhteita rakentavana työnä sekä tulkitsijan omien intressien, ei-kielellisten reaktioiden ja kontekstin tunnustavaa ja tunnustavaa tutkimusta. Tämän kirja-arvion kirjoittamisen hankaluutena olikin yrittää toimia luettavan teoksen pelisääntöjä noudattaen. Miten lukea ja tulkita tekstiä affekteista? Miten kirjoittaa teosta kuvailevaa tekstiä, joka ei pelkistä artikkelikoelman rikkautta ja sivuuta itse affekteja?

Luin teosta kahdella tavalla. Ensinnäkin keskityin omiin reaktioihini, ärsytyksen tunteuksiin ja kutkuttaviin kohtiin. Suhteeni tekstiin oli vahvasti vuorovaikutuksellinen. Toiseksi luin kokoelmaa ”metodologiaoppaana”, etsien esimerkkejä tavasta käsitteellistää affekteja sekä tulkita ja tutkia niitä. Johtuen varmaan pitkälti omassa tutkimuksessani ajankohtaisista kysymyksistä, toiset tekstit puhuttelivat ja liikuttivat selvästi enemmän kuin toiset. Nämä painotukset näkyvät myös arviossani. Lukukokemus ja sen rinnalla kulkenut kirjoittamisprosessi olivatkin mitä suurimmassa määrin relationaalisia, ”affektiivisia” ja reflektiivisiä. Haasteena oli kirjoittaa omat reaktiot, tunteukset ja liikahdukset mukaan tekstiin, ja näin kyseenalaistaa akateemisen kirjoittamisen valtavirtakäytäntöjä.

Kirjan artikkelit muodostavat toimivan kokonaisuuden. Vaikka luin kirjaa selailen ja artikkelista toiseen kiinnostukseni mukaan hyppien, edellisen kohdalla heränneet kysymykset tuntuivat saavan vastauksia seuraavassa artikkelissa. *Working with Affect in Feminist Readings* on selkeästi kirjoitettu, analyttinen ja esimerkkien avulla vaikeahkoa tematiikkaa lukijalle hyvin konkreettisesti avaava. Teos määrittelee affektiivisen tutkimuksen tapoja ja affektiivisuutta ilman normittavaa otetta tai pakottamista yksiselitteisyyteen, tarjoten perusteltuja ja kontekstualisoituja puheenvuoroja, mutta jättäen lukijalle tilaa ajatella myös itse.

Suosittelen teosta lämpimästi kaikille, jotka ovat joskus pohtineet oman tulkinnan ja tietämisen välistä suhdetta, tunteen ja tiedon vastakkainasettelun tarpeellisuutta tai ovat tekstiä analysoidessaan ja tuottaessaan kaivanneet ”jotain enemmän”. Kokoelma on kiinnostavaa luettavaa myös journalismin lähdekritiikistä ja arvosidonnaisuuksista kiinnostuneelle ei-akateemisellekin lukijalle.